

DIMENZIJE SAMOPOIMANJA DJEČE U ODNOSU NA OPAŽENU SOCIJALNU PODRŠKU IZ RAZLIČITIH IZVORA

Andreja BRAJŠA-ŽGANEC, Zora RABOTEG-ŠARIĆ, Renata FRANČ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 159.922.8

159.923.5-053.6

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 13. 4. 2000.

U radu se ispituju različiti aspekti samopoimanja dječaka i djevojčica u ranoj adolescentskoj dobi. Glavni cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi kakav je odnos između opažene socijalne podrške iz različitih izvora (roditelji, učitelji, prijatelji, učenici) i općeg samopoštovanja te različitih dimenzija slike o sebi (školske sposobnosti, socijalne prihvaćenosti, športske sposobnosti, tjelesnoga izgleda, ponašanja). Istraživanje je provedeno na uzorku od 340 učenika šestih i sedmih razreda osnovne škole. Primijenjene su adaptirane verzije skale za mjerenje različitih dimenzija samopoimanja i socijalne podrške koje je razvila S. Harter (1985.). Na skalama samopoimanja dječaci pokazuju značajno veće opće samopoštovanje i ocjenjuju boljim svoj tjelesni izgled i školske sposobnosti. Djevojčice procjenjuju da dobivaju više socijalne podrške od roditelja i prijatelja nego li dječaci. Provedene su odvojene hijerarhijske regresijske analize rezultata za uzorak dječaka i djevojčica s dimenzijama samopoimanja i općeg samopoštovanja kao kriterijskim varijablama i različitim izvorima percipirane socijalne podrške kao prediktorskim varijablama. Rezultati pokazuju da percipirana socijalna podrška od učenika i/ili prijatelja značajno pridonosi pozitivnijoj slici o sebi na svim ispitivanim dimenzijama. Roditeljska podrška značajni je prediktor većega općeg samopoštovanja, dok podrška od učitelja značajno pridonosi pozitivnijoj slici o vlastitu ponašanju. Nalazi ovoga istraživanja također ukazuju na to da je podrška od odraslih (roditelja i učitelja) više važna za razvoj samopoimanja djevojčica. U raspravi se dobiveni rezultati analiziraju u odnosu na različite obrasce socijalizacije za dječake i djevojčice.

Andreja Brajša-Žganec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: andreja.brajša@ipdi.hr

UVOD

Samovrednovanje u najširem smislu određuju dva procesa. Prvi navodi još James 1892. godine, a odnosi se na osjećaj kompetentnosti. James definira opće samopoštovanje kao omjer nečijega uspjeha i aspiracija u različitim, važnim životnim područjima. Cooley (1909.) drži da na sliku o sebi najviše utječe to kako nas vrednuju druge, nama važne osobe (prema Harter, 1985a). Koristeći se teorijama Jamesa i Cooleya, Susan Harter (1990.) definira samopoimanje kao individualnu percepciju kombinacije različitih aspekata vlastitoga "Ja". Ona drži da je pojam o sebi višedimenzionalni konstrukt u kojemu pojedinac, s jedne strane, može imati različitu percepciju svoje kompetencije u raznim područjima funkcioniranja, ali on ujedno ima i opću percepciju vrijednosti sebe kao osobe. U skladu s time, Harter je razvila postupak mjerenja samopoimanja djece koji uključuje percipiranu adekvatnost ili kompetentnost u pet odvojenih područja: školske sposobnosti, sportske sposobnosti, socijalna prihvaćenost, ponašanje i tjelesni izgled. Međutim, dok drugi teoretičari koji mjere različite dimenzije slike o sebi operacionaliziraju opće samopoštovanje kao zbroj ili prosjek na pojedinim dimenzijama samopoimanja, Harter definira opće samopoštovanje u skladu s gestaltističkim shvaćanjem, kao općenitu percepciju vlastite vrijednosti. U skladu s time, njezin postupak mjerenja slike o sebi uključuje operacionalizaciju općega samopoštovanja na temelju procjena o tome koliko se općenito osjećamo vrijednima kao osobe, tj. koliko smo zadovoljni time kakvi smo.

Razvoj slike o sebi povezan je s potrebom za prihvaćanjem, poštovanjem, podrškom, toplinom iz okoline, pri čemu nezadovoljenje tih potreba negativno utječe na razvoj pojma o sebi. Što je veći nesklad između potreba pojedinca i podrške i topline koju on dobiva iz okoline, to je lošija prilagodba i opće samopoštovanje. Razvoj samopoimanja pod utjecajem je kognitivnih i socijalizacijskih varijabla. Harter (1990.) navodi da djeca već s osam godina formiraju svoje opće samopoštovanje preko vlastite percepcije specifičnih kompetencija kognitivnih i fizičkih vještina. Tijekom ranoga djetinjstva samopoštovanje je relativno visoko, a rezultati su stabilni i tijekom srednjega i kasnoga djetinjstva, dok na prijelazu u ranu adolescenciju dolazi do opadanja pozitivne slike o sebi koja se onda stabilizira tek u srednjoškolskoj dobi (Vasta, Haith & Miller, 1998.). Razvojne promjene u sposobnostima djece da čine socijalne usporedbe imaju važne implikacije za razvoj samopoštovanja. Djeca vrednuju sebe kao članove obitelji, članove vršnjačkih mreža, kao športaše i u drugim ulogama (Sandler, Miller, Short & Wolchik, 1989.).

Na prijelazu u ranu adolescenciju, uz cjelokupnu svjesnost o sebi, biološke promjene povezane s pubertetom te pro-

mjene u okolini, u razvoju dječjeg samopoštovanja važnu ulogu može imati i razina podrške koju djeca dobivaju od drugih, njima važnih ljudi. Prema mišljenju Sandlera i suradnika (1989.), socijalna podrška može utjecati na prilagodbu time što štiti postojeću dječju sliku o sebi ili pak može izravno utjecati na razinu samopoštovanja. Harter (1986., 1990.) također ističe da percepcija podrške iz okoline, odnosno pozitivni odnos drugih, važnih osoba, utječe na dimenzije samopoimanja kod djece. Socijalna podrška odnosi se na stupanj u kojem se druge osobe odnose prema djetetu kao prema osobi, vole ga onakvoga kakvo je, brinu se za njegove osjećaje, razumiju ga i slušaju o njegovim problemima (Harter, 1985b). Bruhn i Philips (1987.) navode da u borbi s različitim životnim situacijama ljudi percipiraju potrebu za socijalnom podrškom te se okreću izvorima socijalne podrške koji zadovoljavaju njihove potrebe. Ako su one zadovoljene, javlja se socijalno suportivno ponašanje koje čine vjera, nada, autonomija, visoko samopoštovanje, odnosno visoka prilagodba. Ako se u tom procesu potrebe za podrškom ne zadovolje, razvija se nepovjerenje, bespomoćnost, zavisnost, nisko samopoštovanje te slaba prilagodba. Drugi autori također ističu da je zadovoljenje potrebe za socijalnom podrškom povezano s pozitivnijim životnim iskustvima, manjim stresom i boljim zdravljem (Lieberman, 1986.; Barrera, 1986.; Cohen, 1992.).

Veza između socijalne podrške i samopoštovanja istraživana je i u procesu normalnog razvoja djece i u procesu psihopatoloških pojava u dječjoj dobi (npr. DuBois, Eitel & Felner 1994.; Rothman & Cosden, 1995.; Robinson, 1995.; van Aken, Asendorpf & Wilpers, 1996.; van Aken & Asendorpf, 1997.). Odnos socijalne podrške i samopoštovanja, odnosno kompetentnosti, posebno je proučavan u kontekstu teorija stresa i psihosocijalne prilagodbe (Dubow, Tisak, Causey, Hryshko & Reid, 1991.; Garmezy, Masten & Tellegen, 1984.; Kinard, 1995.; Sandler i sur., 1989.). Više istraživanja ukazalo je na to da čvrsta emocionalna veza mladih i njihovih obitelji dovodi u mladih do visoka samopouzdanja i pozitivne slike o sebi (npr. Windle & Miller-Tutzauer, 1992.), dok druga istraživanja dovode u vezu pozitivnu sliku o sebi i visoko samovrednovanje s dobrim odnosima s učenicima u školi i vršnjacima (npr. Buhrmester, 1990.; Gottlieb, 1991.). Djeca, pak, koja nemaju dosta podrške i od roditelja i od vršnjaka izložena su većem riziku da će razviti lošiju sliku o sebi (van Aken i sur., 1996.). Neka istraživanja pronašla su spolne razlike u dimenzijama dječjeg samovrednovanja i percipiranoj socijalnoj podršci iz različitih izvora (Harter, 1985a; 1985b; Robinson, 1995.; Granleese i Joseph, 1993.; 1994.), iako dobivene razlike nisu uvijek u istom smjeru. Opće samopoštovanje i pojedine dimenzije slike o sebi povezane su i sa školskim postignućem, odnosno vjerojatno utječu na mo-

tivaciju za uspjeh (Dubois i sur. 1994.; Deihl, Vicary & Deike, 1997.).

Tijekom razvoja djeca šire repertoar svojega društvenog ponašanja i sve više vrednuju svoje ponašanje na temelju vlastitih unutarnjih standarda i u skladu sa slikom o sebi, o svojim sposobnostima i vrlinama, o tome u kolikoj ih mjeri drugi ljudi prihvaćaju, kao i o svojoj uspješnosti u različitim područjima društvenoga života. U razdoblju rane adolescencije, uz roditelje, važnu ulogu u socijalizaciji imaju skupine vršnjaka s kojima djeca i mladi provode velik dio svojega vremena u školskom kontekstu. Stoga je cilj ovog rada utvrditi u kolikoj mjeri su različite vrste podrške, poglavito od vršnjaka i odraslih povezane sa samopoimanjem kao važnim aspektom ličnosti i prilagodbe na prijelazu iz djetinjstva u adolescenciju. Također nas je zanimalo ispitati razlikuju li se dječaci i djevojčice s obzirom na razinu općega samopoštovanja i pojedinih dimenzija slike o sebi i s obzirom na razinu percipirane socijalne podrške iz različitih izvora.

METODA ISTRAŽIVANJA

Ispitanici

Ispitivanjem je obuhvaćeno 340 ispitanika (179 djevojčica i 161 dječak), učenika šestih i sedmih razreda iz tri zagrebačke osnovne škole, prosječne dobi od 12 godina i osam mjeseci.

Instrumenti ispitivanja

Profil samopercepcije za djecu

Za mjerenje dimenzija dječje slike o sebi upotrijebljen je Profil samopercepcije za djecu, adaptirana verzija skale Susan Harter – *Self-Perception Profile for Children* (1985a). Instrument je zamišljen tako da djeca ocjenjuju sebe općenito te u pet odvojenih područja samopoimanja koja se odnose na školske i sportske sposobnosti, socijalnu prihvaćenost te dva područja koja su naknadno dodana a odnose se na tjelesni izgled i ponašanje.

Školske sposobnosti (*Scholastic competence*) – odnose se na opažanje vlastite kompetentnosti ili sposobnosti unutar školskoga okružja. (Npr. "Neka djeca znaju da mogu dobro napraviti školske zadaće", a "Druga djeca brinu se o tome hoće li moći napraviti školske zadaće.")

Socijalna prihvaćenost (*Social acceptance*) – odnosi se na stupanj u kojem je dijete prihvaćeno od vršnjaka ili se osjeća popularno. (Npr. "Neka djeca teško nalaze prijatelje", a "Druga djeca lako nalaze prijatelje.")

Športske sposobnosti (*Athletic competence*) – odnose se na djetetov osjećaj da je uspješno u športu i igrama izvan kuće. (Npr. "Neka djeca imaju uspjeha u raznim športovima", a "Druga djeca misle da nisu baš uspješna u športu.")

Tjelesni izgled (*Physical appearance*) – odnosi se na stupanj u kojemu je dijete zadovoljno svojim izgledom. (Npr. "Neka djeca zadovoljna su svojim izgledom", a "Druga djeca nisu zadovoljna svojim izgledom.")

Ponašanje (*Behavioural conduct*) – odnosi se na stupanj u kojemu je dijete zadovoljno svojim ponašanjem, na osjećaj da postupa ispravno, da se ponaša onako kako se od njega očekuje. (Npr. "Nekoj djeci često se ne sviđa kako se ponašaju", a "Drugoj djeci obično se sviđa kako se ponašaju.")

Opće samopoštovanje (*Global self-worth*) – odnosi se na stupanj u kojemu je dijete zadovoljno sobom kao osobom i općenito svojim životom. (Npr. "Neka djeca često nisu zadovoljna sobom", a "Druga djeca uglavnom su zadovoljna sobom.")

U originalnoj verziji instrument se sastoji od 36 čestica koje čine šest subskala. Svaka čestica instrumenta predstavlja dvije povezane rečenice: jednu koja opisuje kompetentno dijete i drugu koja opisuje manje kompetentno dijete. Dijete najprije odabire rečenicu koja ga bolje opisuje, a zatim označava opisuje li ga ta rečenica potpuno točno ili donekle točno. Rezultat ispitanika boduje se na skali od četiri stupnja pri čemu "1" znači najmanju kompetentnost, a "4" najveću. Ukupan rezultat je prosjek rezultata na svim česticama svake od šest subskala.

Za potrebe ovoga istraživanja instrument je preveden na hrvatski jezik, a procjene ispitanika na 30 čestica koje čine pet subskala samopoimanja u originalnom instrumentu podvrgnute su faktorskoj analizi i analizi čestica. Analizom glavnih komponenata uz *oblimin* rotaciju ekstrahirano je pet faktora koji zajedno objašnjavaju 47,4 posto ukupne varijance, a odnose se na pet specifičnih područja samopoimanja. Dobivena matrica faktorske strukture slična je faktorskoj strukturi originalne skale primijenjene na učenicima u Sjedinjenim Američkim Državama (Harter, 1985a). Na temelju rezultata faktorske analize i analize čestica u hrvatskoj verziji ljestvica samopoimanja, izbacili smo samo jednu česticu na skali ponašanja, odnosno, zadržali smo pet subskala s ukupno 29 čestica i skalu općeg samopoštovanja od šest čestica. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije skale općega samopoštovanja te skala školskih sposobnosti, sportskih sposobnosti, tjelesnog izgleda, socijalne prihvaćenosti i ponašanja prikazana je u tablici 1.

➔ TABLICA 1
Koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach α) za skale samopoimanja – rezultati dječaka, djevojčica i ukupnoga uzorka

Skale	Svi ispitanici	Dječaci	Djevojčice
Školske sposobnosti	0,76	0,73	0,79
Socijalna prihvaćenost	0,70	0,61	0,76
Športske sposobnosti	0,67	0,62	0,71
Tjelesni izgled	0,84	0,78	0,88
Ponašanje	0,73	0,67	0,79
Opće samopoštovanje	0,75	0,73	0,78

Skala socijalne podrške za djecu

U istraživanju je primijenjena i Skala socijalne podrške za djecu (*The Social Support Scale for Children*) koju je razvila Susan Harter (1985b). Skala zahvaća četiri moguća izvora socijalne podrške koju djeca mogu dobiti iz svoje okoline.

Podrška roditelja (*Parental support*) – obuhvaća sadržaje koji uključuju roditeljsko razumijevanje djeteta, stupanj u kojem roditelji žele čuti njegove probleme, brinu se o njegovim osjećajima, odnose se prema djetetu kao prema osobi do koje im je stalo, vole dijete takvo kakvo je i pridaju važnost onome što ono čini. (Npr. "Neka djeca imaju roditelje koji stvarno nemaju za njih razumijevanja", a "Druga djeca imaju roditelje koji zaista imaju za njih razumijevanja.")

Podrška učenika (*Classmate support*) – mjeri stupanj u kojem se dijete sviđa drugim učenicima, u kojoj mjeri su oni prijateljski prema njemu, ne ismijavaju ga, slušaju ga što govori i pozivaju ga da im se pridruži u igri i aktivnostima. (Npr. "Neka djeca idu u takav razred u kojem ih ostali učenici vole onakve kakvi jesu", a "Druga djeca idu u takav razred u kojem bi ostali učenici željeli da su ona drukčija.")

Podrška učitelja (*Teacher support*) – mjeri stupanj u kojem učitelji pomažu djetetu ako je ono uznemireno, brinu se o njemu, pravedni su prema njemu i odnose se prema njemu kao osobi. (Npr. "Neka djeca imaju učitelje koji im pomažu kad su uznemirena i kad imaju problema", a "Druga djeca nemaju učitelje koji im pomažu kad su uznemirena i kad imaju problema.")

Podrška prijatelja (*Close friend support*) – mjeri ima li dijete bliskoga prijatelja kojemu može reći svoje probleme, koji ga doista razumije, kojemu se može požaliti na ono što ga muči, s kojim može provoditi vrijeme i koji stvarno sluša što dijete govori. (Npr. "Neka djeca imaju vjernoga prijatelja kojemu mogu govoriti o svojim problemima", a "Druga djeca nemaju vjernoga prijatelja kojemu mogu govoriti o svojim problemima.")

Instrument se sastoji od 24 čestice koje čine četiri sub-skale (svaka skala ima šest čestica), a način odgovaranja i bodovanja identičan je *Profilu samopercepcije za djecu* (Harter, 1985a). Za potrebe ovoga istraživanja i ovaj instrument je preveden na hrvatski jezik, a dobiveni rezultati podvrgnuti su faktorskoj analizi i analizi čestica. Analizom glavnih komponenata uz *oblimin* rotaciju ekstrahirana su četiri faktora koja zajedno objašnjavaju 51,6 posto ukupne varijance, a odnose se na četiri izvora percipirane socijalne podrške. Dobivena je matrica faktorske strukture slična faktorskoj strukturi originalne skale primijenjene na učenicima u Sjedinjenim Američkim Državama (Harter, 1985b), kao i zadovoljavajuće pouzdanosti svake pojedine subskale (tablica 2.).

➔ **TABLICA 2**
Koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach α) za skale socijalne podrške – rezultati dječaka, djevojčica i ukupnoga uzorka

Skale	Svi ispitanici	Dječaci	Djevojčice
Podrška roditelja	0,79	0,77	0,81
Podrška učenika	0,73	0,67	0,78
Podrška učitelja	0,77	0,69	0,82
Podrška prijatelja	0,87	0,79	0,79

Postupak

Rezultati prikazani u ovom radu dio su većega anketnog istraživanja o čimbenicima socijalizacije djece i mladeži. Ispitivanje je provedeno u jesen 1997. godine. Djeca su ispitana metodom skupno vođenoga rada za vrijeme odvijanja nastave. Ispitivanje je bilo anonimno i trajalo je jedan školski sat.

REZULTATI

Spolne razlike u samopoimanju i percipiranoj socijalnoj podršci

Jedan od ciljeva ovoga istraživanja bio je odrediti razlikuju li se dječaci i djevojčice s obzirom na to kakvu sliku o sebi imaju u različitim životnim područjima. U tu svrhu provedene su analize varijanca rezultata dječaka i djevojčica na pet odvojenih područja samopoimanja i na općem samopoštovanju. Budući da djevojčice ($M=4,30$, $SD=0,73$) postižu bolji školski uspjeh od dječaka ($M=4,06$, $SD=0,72$; $t=3,03$; $p<0,01$), a utvrđene su i značajne pozitivne korelacije između školskoga uspjeha i rezultata na skalama školskih sposobnosti ($r=0,43$), ponašanja ($r=0,16$) te općega samopoštovanja ($r=0,15$), u ovoj analizi školski uspjeh tretiran je kao kovarijata. U tablici 3. prikazane su za svaku subskalu aritmetičke sredine i standardne devijacije za dječake i djevojčice te dobiveni F omjeri.

⊙ **TABLICA 3**
Testiranje značajnosti razlika u rezultatima na Profilu samopercepcije za djecu s obzirom na spol (ANOVA, opći školski uspjeh=kovarijata)

	Dječaci		Djevojčice		Kovarijata			
	M	SD	M	SD	F	p	F	p
Školske sposobnosti	2,98	0,615	2,91	0,673	6,00	,015	75,42	,000
Socijalna prihvaćenost	3,01	0,535	2,89	0,636	2,84	,093	0,95	,330
Športske sposobnosti	2,98	0,579	2,87	0,593	2,43	,120	1,53	,217
Tjelesni izgled	3,08	0,673	2,85	0,812	9,27	,003	2,51	,114
Ponašanje	3,04	0,584	3,12	0,610	0,556	,456	8,08	,005
Opće samopoštovanje	3,20	0,610	3,06	0,609	6,08	,014	7,13	,008

Kao što se vidi iz tablice 3., značajne razlike između dječaka i djevojčica utvrđene su na subskalama školskih sposobnosti i općega samopoštovanja. Iako je opći uspjeh dječaka lošiji, nakon što se kontroliraju razlike u školskom uspjehu dječaka i djevojčica, dječaci pokazuju značajno veće samopoštovanje i zadovoljniji su svojim školskim sposobnostima

● **TABLICA 4**
Testiranje razlika u rezultatima na Skali socijalne podrške za djecu s obzirom na spol (ANOVA, opći školski uspjeh = kovarijata)

	Dječaci		Djevojčice		Kovarijata			
	M	SD	M	SD	F	p	F	p
Podrška roditelja	3,55	0,547	3,70	0,438	5,76	,017	6,31	,012
Podrška učenika	3,13	0,549	3,14	0,609	0,00	,977	0,00	,985
Podrška učitelja	2,89	0,629	2,75	0,721	3,65	,057	0,65	,419
Podrška prijatelja	3,35	0,589	3,53	0,642	6,46	,012	0,29	,588

od djevojčica. Dječaci također pokazuju značajno veće rezultate na skali zadovoljstva tjelesnim izgledom. Oni ocjenjuju boljom svoju socijalnu prihvaćenost i športske sposobnosti, ali razlike na ovim skalama nisu statistički značajne. Djevojčice su jedino zadovoljnije svojim ponašanjem. Budući da djevojčice općenito postižu bolji školski uspjeh, a bolji učenici imaju pozitivniju sliku o svojem ponašanju, ta razlika nije statistički značajna kad se kontroliraju razlike u školskom uspjehu dječaka i djevojčica.

Kako bismo utvrdili postoje li značajne razlike između rezultata dječaka i djevojčica na subskalama socijalne podrške, provedene su analize varijance za četiri vrste percipirane socijalne podrške, a rezultati su prikazani u tablici 4.

Budući da je utvrđena značajna povezanost između školskoga uspjeha i podrške roditelja ($r=0,14$), pri čemu bolji đaci drže da im njihovi roditelji pružaju veću podršku, u analizama varijance varijabla školskoga uspjeha tretirana je i u ovom slučaju kao kovarijata. Kad se kontroliraju razlike u školskom uspjehu djevojčica i dječaka, djevojčice u značajno većoj mjeri percipiraju da imaju bolju podršku roditelja nego li dječaci. Djevojčice također izvješćuju da primaju više podrške od prijatelja nego li dječaci.

Interkorelacije dimenzija samopoimanja i socijalne podrške iz različitih izvora

Povezanost između školskih sposobnosti i ponašanja značajna je u uzorku dječaka ($r=0,46$) i u uzorku djevojčica ($r=0,37$). Djeca koja drže da su dobra u obavljanju školskih zadataka ujedno drže da se dobro ponašaju. Utvrđene su također značajne pozitivne korelacije između športske sposobnosti i tjelesnog izgleda s jedne strane i prihvaćenosti u društvu vršnjaka s druge strane, i u uzorku dječaka ($r=0,47$, $r=0,36$) i u uzorku djevojčica ($r=0,47$, $r=0,43$), pri čemu je povezanost između športske sposobnosti i socijalne prihvaćenosti podjednaka kod djevojčica i dječaka, dok je povezanost između tjelesnoga izgleda i socijalnog prihvaćanja veća u uzorku djevojčica. Korelacije između pojedinih dimenzija slike o sebi i općega samopoštovanja kreću se u rasponu od 0,40 do 0,65 i za dječake i za djevojčice, pri čemu je povezanost tjelesnoga izgleda i općega samopoštovanja nešto viša u oba uzorka. Slične rezultate utvrdili su Harter (1985a) i Granleese i Joseph (1993.; 1994.).

Značajne interkorelacije dobivene su na svim mjerama socijalne podrške u uzorku djevojčica i u uzorku dječaka (raspon od 0,20 do 0,70). Najveća korelacija utvrđena je između podrške učenika i podrške prijatelja, i u uzorku dječaka ($r=0,70$) i u uzorku djevojčica ($r=0,52$). Druga istraživanja koja su se koristila skalom socijalne podrške za djecu nešto mlađe dobi od djece ispitivane u ovom istraživanju, utvrdila su da se podrška učenika i podrška prijatelja spajaju u jedan faktor podrške vršnjaka (Harter, 1985b).

Odnos između percipirane socijalne podrške i dimenzija samopoimanja

Glavni cilj istraživanja bio je utvrditi odnos između percipirane socijalne podrške iz različitih izvora i pojedinih aspekata slike o sebi. Kako smo u prethodnim analizama dobili značajne razlike između dječaka i djevojčica u nekim varijablima, daljnje obrade podataka radili smo posebno za uzorak djevojčica i za uzorak dječaka. U tu svrhu provedene su hijerarhijske regresijske analize na različite kriterije samopoimanja i na opće samopoštovanje, u kojima su kao prediktori na prvom koraku ušle varijable dobi i općega školskog uspjeha, a na drugom koraku rezultati na četiri skale socijalne podrške. Zanimalo nas je koja vrsta socijalne podrške i u kojoj mjeri pridonosi predikciji pojedinih dimenzija slike o sebi i općega samopoštovanja kod dječaka i djevojčica. U tablici 5. prikazani su rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza sa statistički značajnim prediktorima za uzorak dječaka, a u tablici 6. za uzorak djevojčica.

● **TABLICA 5**
Hijerarhijske regresijske analize rezultata dječaka na skalama socijalne podrške za različite kriterije samopoimanja (statistički značajne varijable u regresiji, beta koeficijenti, * $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$)

Prediktori	Školske sposobnosti	Socijalna prihvaćenost	Športske sposobnosti	Tjelesni izgled	Ponašanje	Opće samopoštovanje
1. korak						
Školski uspjeh	,432***				,166*	,185*
Dob						
	$R^2 = ,19$ $p = ,000$	$R^2 = ,00$ $p = ,737$	$R^2 = ,00$ $p = ,842$	$R^2 = ,01$ $p = ,385$	$R^2 = ,04$ $p = ,047$	$R^2 = ,04$ $p = ,047$
2. korak						
Podrška roditelja						,265**
Podrška učenika	,257**	,492***	,434***			,222*
Podrška učitelja					,287***	
Podrška prijatelja				,306**		
	$R^2 = ,33$ $\Delta R^2 = ,14$ $p = ,000$	$R^2 = ,42$ $\Delta R^2 = ,41$ $p = ,000$	$R^2 = ,29$ $\Delta R^2 = ,29$ $p = ,000$	$R^2 = ,17$ $\Delta R^2 = ,16$ $p = ,000$	$R^2 = ,18$ $\Delta R^2 = ,14$ $p = ,000$	$R^2 = ,37$ $\Delta R^2 = ,33$ $p = ,000$

Prediktori	Školske sposobnosti	Socijalna prihvaćenost	Športske sposobnosti	Tjelesni izgled	Ponašanje	Opće samopoštovanje
1. korak						
Školski uspjeh	,454***					
Dob	R ² =,21 p=,000	R ² =,00 p=,660	R ² =,00 p=,640	R ² =,03 p=,112	R ² =,02 p=,191	R ² =,02 p=,146
2. korak						
Podrška roditelja					,236***	,308***
Podrška učenika	,205**	,543***	,311***	,237**		,321***
Podrška učitelja				,146 *	,455***	,167 **
Podrška prijatelja						
	R ² =,35 ΔR ² =,14 p=,000	R ² =,46 ΔR ² =,45 p=,000	R ² =,15 ΔR ² =,15 p=,000	R ² =,18 ΔR ² =,15 p=,000	R ² =,37 ΔR ² =,35 p=,000	R ² =,38 ΔR ² =,36 p=,000

❶ TABLICA 6
Hijerarhijske regresijske analize rezultata djevojčica na skalama socijalne podrške za različite kriterije samopoimanja (statistički značajne varijable u regresiji, beta koeficijenti, *p<,05; **p<,01; ***p<,001)

Opći školski uspjeh značajno pridonosi pozitivnijem samopoimanju u aspektu školskih sposobnosti i kod djevojčica i kod dječaka, kao i na skalama ponašanja i općeg samopoštovanja kod dječaka. Nadalje, rezultati pokazuju da opažena podrška prijatelja i/ili učenika značajno pridonosi pozitivnijoj slici o sebi u svim ispitivanim područjima koncepta o sebi, osim područja ponašanja. Podrška roditelja značajno predviđa procjene općega samopoštovanja, i to kod dječaka i kod djevojčica. Podrška učitelja također je značajni prediktor pozitivnije slike o vlastitu ponašanju u oba uzorka. Kod djevojčica je dodatno podrška učitelja značajan prediktor dimenzije tjelesnoga izgleda i općega samopoštovanja.

RASPRAVA

Rezultati ovoga istraživanja ukazuju na neke spolne razlike u dimenzijama samopoimanja. Harter (1985a) je utvrdila da dječaci sebe povoljnije vrednuju na subskalama tjelesnoga izgleda i općega samopoštovanja. Sukladno tome, rezultati našega istraživanja pokazuju da dječaci bolje ocjenjuju svoj tjelesni izgled i općenito su zadovoljniji sobom kao osobom negoli djevojčice. Dječaci su također zadovoljniji svojim školskim sposobnostima, iako postižu slabiji uspjeh od djevojčica. Moguće je da dječaci i djevojčice u razdoblju rane adolescencije imaju različite vrijednosti koje se odnose na ova specifična područja, koja su rezultat različitih očekivanja o osobinama prikladnim za određeni spol. Djevojčice su možda kritičnije prema svojem tjelesnom izgledu, jer im se on, tijekom procesa socijalizacije, prenosi kao važniji aspekt slike o sebi, a njih se više i socijalizira da budu marljivije u školi i dobro se ponašaju. U školi učitelji dječacima, kada su neuspješni, često

kažu da se nisu dosta trudili, što upućuje na pomanjkanje motivacije, dok se djevojčicama, kada su neuspješne, jednostavno kaže da su pogrešno odgovorile, što ukazuje na nedostatak sposobnosti. Tako se dulje vrijeme kod djevojčica razvija osjećaj nekompetentnosti, pa su u novim zadacima pesimistične, a dječaci ostaju motivirani kada se suoče s novim izazovom (Vasta i sur. 1998.). U skladu s time, djevojčice sebe vrednuju lošije i na skali općega samopoštovanja.

Rezultati također ukazuju na razlike između dječaka i djevojčica u percipiranoj socijalnoj podršci pri čemu djevojčice percipiraju da primaju više podrške od roditelja i prijatelja. Roditelji i odrasle osobe najviše utječu tijekom razvoja na socijalizaciju takvih oblika ponašanja koji su u skladu s društvenim normama i očituju se u dobrom vladanju i boljem školskom uspjehu. Kako je ponašanje djevojčica općenito više u skladu s takvim očekivanjima roditelja, ono zauzvrat izaziva i veće odobravanje i podršku, što djecu i dalje potiče da nastave s takvim ponašanjem. Kad je riječ o interakciji s vršnjacima, moguće je da dječaci i djevojčice u razdoblju rane adolescencije razvijaju različite obrasce odnosa s prijateljima, u skladu s ulogom vlastitoga spola. Dječacima su možda važniji natečajeljski odnosi tijekom sudjelovanja u različitim aktivnostima, dok djevojčice više razvijaju intimne odnose, skupnu interakciju i komunikaciju te im je važnija podrška bliskoga prijatelja. Moguće je također da su djevojčice jednostavno otvorenije u izražavanju emocija, pa su tako i u odgovaranju na skalama podrške sklonije izvješćivati da im je važnija podrška bliskoga prijatelja ili razumijevanje roditelja. Rezultati istraživanja Robinsonove (1995.) o različitim vrstama percipirane socijalne podrške iz različitih izvora pokazali su da djevojčice percipiraju da primaju više socijalne podrške od prijatelja i roditelja nego li dječaci, a slične rezultate dobila je i Harter (1985b) u svojem istraživanju. Belle (1989.) je na osnovi pregleda više istraživanja socijalne podrške kod adolescenata zaključila da djevojke traže više podrške i pomoći od vršnjaka nego li dječaci. Furman i Buhrmester (1985., prema Gottlieb, 1991.) utvrdili su da je djeci od 11-13 godina vrlo važna podrška prijatelja i da djevojčice procjenjuju da imaju bolje intimne i emocionalne odnose s najboljom prijateljicom nego li dječaci. Tijekom razvoja, poglavito u doba rane adolescencije, socijalna podrška je sve više usmjerena prema prijateljima, osobito ako mladi ne dobiju dosta podrške od roditelja (van Aken & Asendorpf, 1997.).

Rezultati našega istraživanja općenito ukazuju na važnost podrške roditelja i vršnjaka tijekom preadolescencije, što je dobiveno i u nekim prijašnjim istraživanjima (Harter, 1985a; Robinson, 1995.; van Aken & Asendorpf, 1997.). Ove nalaze mogli bismo objasniti potrebom adolescenata da se, s jedne stra-

ne, osamostaljuju i uspostavljaju bliske odnose s vršnjacima, ali im je, s druge strane, dosta važna i roditeljska uključenost u njihove svakodnevne aktivnosti i dobra komunikacija s roditeljima. Mlađa djeca ponajprije su pod utjecajem odraslih, dok kod starije djece raste potreba za uspoređivanjem s prijateljima kao važnim izvorom samovrednovanja. Više istraživanja potvrdilo je da su neke dimenzije roditeljskih odgojnih postupaka povezane s višom razinom samopoštovanja. Adolescenti koji percipiraju da su njihovi roditelji autoritativni, tj. da imaju visoku razinu topline i razumijevanja prema svojoj djeci i visoku razinu zahtjeva za zrelim ponašanjem, postižu značajno više rezultate na skalama samopoštovanja od adolescenata permissivnih i autoritarnih roditelja (McClun & Merrell, 1998.). Kvaliteta obiteljskoga funkcioniranja i odnosa roditelj-dijete značajno je povezana s prilagodbom djece na prijelazu u ranu adolescenciju. U jednom prospektivnom istraživanju DuBoisa i suradnika (1994.) pokazalo se da dobri obiteljski odnosi i primljena socijalna podrška od članova obitelji značajno pridonose samopoštovanju adolescenata. S druge strane, istraživanje odnosa između roditeljske verbalne agresije i dimenzija samopoimanja djece pokazalo je da su opća razina kao i pojedine dimenzije dječje slike o sebi niže što je intenzivnija roditeljska verbalna agresija (Solomon & Serres, 1999.).

Rezultati našega istraživanja također ukazuju na to da je podrška odraslih (roditelja i učitelja) općenito nešto važnija za razvoj samovrednovanja djevojčica nego li dječaka. Ovi rezultati mogu se objasniti u odnosu na različite obrasce socijalizacije za dječake i djevojčice. Djevojčice su više zaštićene od roditelja i drugih odraslih i od njih se tradicionalno očekuje manja samostalnost te one pridaju veću važnost podršci roditelja i učitelja. Istraživanja socijalizacije djece (npr. Block, 1978.; Huston, 1983.; Williams & Best, 1982., prema Hoffman, Levy-Shiff & Ushpiz, 1993.) ukazuju na to da roditelji od dječaka u većoj mjeri očekuju pobunu i konfrontaciju životnim izazovima te zahtijevaju više odgovornosti u važnim životnim situacijama. Ista istraživanja ističu da roditelji potiču dječake na više nezavisnosti nego li djevojčice i manje im pružaju pomoć i podršku u svakodnevnim problemima.

Možemo zaključiti da su u ovom istraživanju dječaci općenito povoljnije ocijenili sebe na skali općega samopoštovanja i na skalama školskih sposobnosti i tjelesnoga izgleda, dok djevojčice procjenjuju da dobivaju više podrške od roditelja i prijatelja. Provedeno ispitivanje je također potvrdilo da u razdoblju rane adolescencije za pojedine dimenzije samopoimanja važno mjesto zauzima i procjena socijalne podrške od odraslih i procjena socijalne podrške od vršnjaka. Kod djevojčica je važnija socijalna podrška od odraslih, što možemo objas-

niti određenim razlikama u procesu socijalizacije dječaka i djevojčica.

Na kraju valja spomenuti i određena ograničenja ovoga istraživanja. Istraživanje je korelacijskoga tipa te ne možemo zaključiti kakva je stvarna uzročno-posljedična veza između socijalne podrške iz različitih izvora i dimenzija samopoimanja. Drugo važno ograničenje ovoga istraživanja je u tome što su primijenjeni instrumenti samoprocjene, pa su dobivene korelacije nešto više zbog zajedničke varijance odgovora na instrumentima samoprocjene. Kako bi se izbjegli ovi nedostaci u budućim istraživanjima, valjalo bi uključiti različite izvore procjena (djeca, roditelji, učitelji) za mjere socijalne podrške i samopoimanja te longitudinalni nacrt istraživanja kojim bi se mogle zahvatiti razvojne promjene u odnosu između socijalne podrške i različitih aspekata samopoimanja.

LITERATURA

- Barrera, M. (1986). Distinctions between social support concepts, measures, and models. *American Journal of Community Psychology*, 14 (4), 413-445.
- Belle, D. (1989). Gender differences in children's social networks and supports. In D. Belle (Ed.). *Children's social networks and social supports* (pp. 173-188). New York: Wiley.
- Bruhn, J. G. & Philips, B. U. (1987). A developmental basis for social support. *Journal of Behavioral Medicine*, 10(3), 213-229.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61, 1101-1111.
- Cohen, S. (1992). Stress, social support and disorder. In H. O. F. Veiel & U. Baumenn (Eds.) *The meaning and measurement of social support* (pp. 109-124.) Washington: Hemisphere.
- Deihl, L. M., Vicary, J. R. & Deike, R. C. (1997). Longitudinal trajectories of self-esteem from early to middle adolescence and related psycho-social variables among rural adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7(4), 393-411.
- DuBois, D. L., Eitel, S. K., Felner, R. D. (1994). Effects of family environment and parent-child relationships on school adjustment during the transition to early adolescence. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 405-414.
- Dubow, E. F., Tisak, J., Causey, D., Hryshko, A., Reid, G. (1991). A two-year longitudinal study of stressful life events, social support, and social problem-solving skills: Contributions to children's behavioral and academic adjustment. *Child Development*, 62, 583-599.
- Garnezy, N., Masten, A. S., Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child Development*, 55, 97-111.
- Gottlieb, B. H. (1991). Social support in adolescence. In M. E. Colten & S. Gore (Eds.). *Adolescent stress – causes and consequences* (pp. 281-307). New York: de Gruyter.

Granleese, J. & Joseph, S. (1993). Factor analysis of the Self-Perception profile for children. *Personality and Individual Differences*, 15, 343-345.

Granleese, J. & Joseph, S. (1994). Further psychometric validation of the Self-Perception profile for children. *Personality and Individual Differences*, 16, 649-651.

Harter, S. (1985a). *Manual for the Self-perception profile for children*. Denver: University of Denver.

Harter, S. (1985b). *Manual for the Social support scale for children*. Denver: University of Denver.

Harter, S. (1986). Processes underlying the construction, maintenance and enhancement of self-concept in children. In J. Suls & A. Greenwald (Eds.), *Psychological perspectives on the self* (Vol. 3; pp. 137-181). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Harter, S. (1990). Causes, correlates and functional role of global self-worth: A life-span perspective. In J. Kolligan & R. Sternberg (Eds.), *Perceptions of competence and incompetence across the life-span* (pp. 67-97). New Haven, CT: Yale University Press.

Hoffman, M. A., Levy-Shiff, R., Ushpiz, V. (1993). Gender differences in the relation between stressful life events and adjustment among school-aged children. *Sex Roles*, 29 (7/8), 441-455.

Kinard, E. M. (1995). Perceiver social support and competence in abused children: A longitudinal perspective. *Journal of Family Violence*, 10 (1), 73-98.

Lieberman, M. A. (1986). Social supports – The consequences of psychologizing: a commentary. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54 (4), 461-465.

McClun, L. A. & Merrell, K. W. (1998). Relationship of perceived parenting styles, locus of control orientation, and self-concept among junior high age students. *Psychology in the Schools*, 35(4), 381-390.

Robinson, N. S. (1995). Evaluating the nature of perceived support and its relation to perceived self-worth in adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 5(2), 253-280.

Rothman, H. R. & Cosden, M. (1995). The relationship between self-perception of a learning disability and achievement, self-concept and social support. *Learning Disability Quarterly*, 18(3), 203-212.

Sandler, I. N., Miller, P., Short, J., Wolchik, S. A. (1989). Social support as a protective factor for children in stress. In D. Belle (Ed.). *Children's social networks and social supports* (pp. 277-307). New York: Wiley.

Solomon, C. R. & Serres, F. (1999). Effects of parental verbal aggression on children's self-esteem and school marks. *Child Abuse & Neglect*, 23, 339-352.

Van Aken, M. A. G. & Asendorf, J. B. (1997). Support by parents, classmates, friends and siblings in preadolescence: covariation and compensation across relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14 (1), 79-93.

Van Aken, M. A. G., Asendorf, J. B. & Wilpers, S. (1996). Das soziale Unterstützungsnetzwerk von Kindern: Strukturelle Merkmale, Grad

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 6 (50),
STR. 897-912

BRAJŠA-ŽGANEC, A.
I SUR.: DIMENZIJE...

der Unterstuetzung, Konflikt und Beziehungen zum Selbstwertge-
fuehl. *Psychologie, Erziehung, Unterricht*, 43, 114-126..

Vasta, R., Haith, M. M., & Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.

Windle, M. & Miller-Tutzauer, C. (1992). Confirmatory factor analysis and concurrent validity of the perceived social support – Family measure among adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 777-787.

The Dimensions of Children's Self-Conceptions in Relation to Perceived Social Support from Different Sources

Andreja BRAJŠA-ŽGANEC, Zora RABOTEG-ŠARIĆ, Renata FRANČ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

In the paper different aspects of boys' and girls' self-conceptions in early adolescence are examined. The main objective of this research was to determine the relationship between the perceived social support from different sources (parents, teachers, friends, classmates) and global self-worth as well as various self-concept dimensions (scholastic competence, social acceptance, athletic competence, physical appearance, behavioural conduct). The research was conducted on a sample of 340 sixth and seventh-grade primary school pupils. Subjects were administered adapted versions of Harter's (1985) scales measuring different self-concept and social support dimensions. Boys show significantly higher results on global self-worth, physical appearance and scholastic competence scales. Girls estimate that they are getting more social support from their parents and friends than boys. Separate hierarchical regression analyses were conducted on the results for the boys and girls samples with self-concept dimensions and global self-worth as criterion variables and various sources of perceived social support as predictor variables. The results indicate that perceived social support from classmates and/or friends significantly contributes to higher self-evaluations in all examined self-concept dimensions. Parental support is a significant predictor of greater global self-worth ratings, while perceived support from teacher significantly contributes to the more positive behavioural conduct ratings. The findings of this research also point out that the support of adults (parents and teachers) is more important for the development of girls' self-evaluations. In the discussion the results obtained are analysed with regard to different socialization patterns for boys and girls.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 9 (2000),
BR. 6 (50),
STR. 897-912

BRAJŠA-ŽGANEC, A.
I SUR.: DIMENZIJE...

Dimensionen der kindlichen Selbstauffassung im Verhältnis zu wahrgenommenen Formen sozialer Unterstützung unterschiedlicher Provenienz

Andreja BRAJŠA-ŽGANEC, Zora RABOTEG-ŠARIĆ, Renata FRANČIĆ
Ivo-Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Vorliegende Arbeit widmet sich verschiedenen Aspekten der Selbstauffassung, die Mädchen und Jungen in der Frühadolezenz zeigen. Die Verfasserinnen wollten in erster Linie das Verhältnis ermitteln, das zwischen den wahrgenommenen Formen sozialer Unterstützung unterschiedlicher Provenienz (Eltern, Lehrer, Freunde, Mitschüler) und der allgemeinen Selbstachtung besteht, insbesondere den verschiedenen Dimensionen, die das eigene Selbstbild bestimmen (schulische Leistungen, soziale Integration, sportliche Fähigkeiten, Erscheinungsbild, Verhalten). Die Studie gründet sich auf den Ergebnissen einer Umfrage, die unter 340 Schülern der sechsten und siebten Klasse der (in Kroatien 8 Klassen umfassenden – Anm. d. Ü.) Grundschule durchgeführt wurde. Angewandt wurden adaptierte Versionen gebräuchlicher Skalen zur Ermittlung verschiedener Dimensionen der Selbstauffassung und sozialen Unterstützung nach S. Harter (1985). Die Ermittlungen erbrachten eine wesentlich höhere Selbsteinschätzung sowie eine bessere Bewertung von Aussehen und schulischen Leistungen auf Seiten der Jungen. Mädchen wiederum glauben mehr soziale Unterstützung von Seiten der Eltern und Freunde zu bekommen als Knaben. Es wurden getrennte hierarchische Regressionsanalysen der von den Mädchen und Knaben gewonnenen Resultate durchgeführt, mit den Dimensionen der Selbstauffassung und der allgemeinen Selbstachtung als Kriteriumsvariablen sowie verschiedenen Formen wahrgenommener sozialer Unterstützung als Prädiktionsvariablen. Die Ergebnisse zeigen, dass die Unterstützung von Mitschülern und/oder Freunden wesentlich beiträgt zu einem günstigeren Selbstbild in allen untersuchten Dimensionen. Ferner ist die elterliche Unterstützung ein bedeutender Prädiktionsfaktor der gesteigerten allgemeinen Selbstachtung, während die Unterstützung von Seiten der Lehrer die Sichtweise des eigenen Verhaltens wesentlich positiv beeinflusst. Die Untersuchungsergebnisse machen außerdem klar, dass die Unterstützung Erwachsener (Eltern und Lehrer) eine größere Bedeutung in der Entwicklung der Selbstauffassung bei Mädchen hat. Im abschließenden Teil der Arbeit werden die gewonnenen Ergebnisse mit verschiedenen für Mädchen und Jungen gültigen Sozialisierungsmustern verglichen und analysiert.